לא משכחת ליה אי בטרפא הדר פארי: ולא נברכת הכובסין וכו': אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [א]לא שנו אלא מן המחמצן [ב]אבל מן הנדיין ד' אמות תניא נמי הכי נברכת הכובסין ד' אמות והא אנן תנן ג' טפחים אלא לאו ש"מ כדרב נחמן [ה]ואיכא דרמי להו מירמי תנן נברכת הכובסין ג' טפחים והתניא ארבע אמות אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא קשיא כאן מן המחמצן כאן מן הנדיין רב חייא בריה דרב אויא מתני לה בהדיא אלא אם כן הרחיק משפת מחמצן ולכותל ג' טפחים: וסד בסיד: איבעיא להו וסד בסיד תנן או דילמא או סד בסיד תנן [ג]פשיטא דוסד בסיד תנן דאי סלקא דעתך דאו סד בסיד תנן אם כן ליערבינהו וליתנינהו דילמא משום דלא דמי האי היזיקא להאי היזיקא רישא היזיקא (א) דמתונא סיפא היזיקא דהבלא ת"ש [ד]רבי יהודה אומר סלע הבא בידים זה חופר בורו מכאן וזה חופר בורו מכאן זה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד וזה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד טעמא דבא בידים הא לא בא בידים לא ה"ה דאף על גב דלא בא בידים נמי סד בסיד ובא בידים איצטריכא ליה סד"א כיון דבא בידים ליבעי רווחא טפי קמ"ל: מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת (ב) הסלעים וכו': תנן התם [ו]במה טומנין ובמה אין טומנין אין טומנין לא בגפת ולא בזבל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול בין לחין בין יבשין מאי שנא הכא דקתני סלעים ולא קתני חול ומאי שנא התם דקתני חול ולא קתני סלעים אמר רב יוסף לפי שאין דרכן של בני אדם להטמין בסלעים אמר ליה אביי וכי דרכן של בני אדם להטמין בגיזי צמר ולשונות של ארגמן דתניא [ה]טומנין בגיזי צמר ובציפי צמר ובלשונות של ארגמן ובמוכין ואין מטלטלין אותן [1]אלא אמר אביי יגיד עליו ריעו תנא הכא סלעים וה"ה לחול תנא התם חול והוא הדין לסלעים א"ל רבא אי יגיד עליו ריעו ליתנינהו לכולהו בחדא וליתני חדא מנייהו באידך (ג) וה"ה לאידך אלא אמר רבא התם היינו טעמא דלא קתני סלעים משום דמשתכי לה לקדרה הכא היינו טעמא דלא קתני חול משום דמחמימי חיים ומקרירי קריר והא תני רבי אושעיא חול התם במתונא תנא דידן נמי ליתני ולוקמיה במתונא הא תנא ליה אמת המים אטו מי לא קתני אמת המים וקתני נברכת הכובסין הנהו צריכי דאי תנא אמת המים משום דקביעא אבל נברכת הכובסין דלא קביעא אימא לא ואי תנא נברכת הכובסין משום דקוו וקיימי אבל אמת המים לא צריכא: מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה וכו': זרעים תיפוק ליה משום מחרישה במפולת יד מחרישה ותיפוק ליה משום זרעים בחורש לאילנות ותיפוק ליה משום מיא [ז]תנא בארץ ישראל קאי דכתיב [2]למטר השמים תשתה מים למימרא דזורעים

לצדדין

לא משכחת ליה. הדבורה לפי שהוא טמון בשרביטו: **ואי בטרפא.** ואם יאכל העלה: **הדר פארי.** חוזר וצומח: **מן המחמצן.** נברכת ששורין בו את הבגדים יום או יומים בצואת כלבים עד שמחמיצין ומסריחין: **אבל מן הנדיין.** נברכת שכובסין ומשפשפין בה מתוך שהמים נתוזין למרחוק צריך להרחיק ד' אמות: ה"ג **או סד בסיד תנן.** כלומר או ירחיק או סד: **ליערבינהו.** לתרתי בבי רישא ומציעתא דהתם או סד בסיד תנן אלא מדלא ערבינהו ש"מ דברישא וסד בסיד תנן דבעינן תרוייהו הרחקה וסיד: **בא בידים אצטריך.** למנקט ליה לתנא ואע"ג דה"ה ללא בא בידים: **במה טומנין.** את החמין בשבת דאמור רבנן לאסור להטמין בדבר המוסיף הבל והתם [שבת לד:] מפרש טעמא גזירה שמא יטמין ברמץ: **לשונות של ארגמן.** צמר צבוע ואחר כך מזרו והחליקוהו במסרק ועשוי לשונות לשונות: **וכי דרכן להטמין בהן.** ואפ"ה איירי בהו רבנן: **ציפי צמר.** לאחר שסרקו ונפלו במסרק: **ובמוכין.** של שחקי בגדים שהסורק מוציא מבגדי הצמר בקוצים: **ואין מטלטלין אותם.** שהן מוקצים למלאכת בגדים: ה"ג **אי יגיד עליו ריעו ליתנינהו לכולהו בחדא וליתני חדא מינייהו באידך ולימא כו':** **ליתנינהו לכולהו.** כל הנך משום הבלא בחדא או כאן או אצל שבת: **הנך משום דמשתכי לה לקדירה.** שמשברין את הקדירה כך שמעתי כאן ובכל מקום שמעתיו שמעלה חלודה: **דמחממי חיים.** כשטומנין בו דבר חם הוא מתחמם וגבי הטמנה מחמימי הוא אבל גבי כותל קריר: **והתנא רבי אושעיא.** להרחקות דמתני' בתוספתא שלו (ד) וקאמר חול גבייהו: **במתונא.** אבל היזק לחלות שנאה ובחול לא ולא אבל היזק הכל: **נברכת כובסין.** לא קביעא כאמת המים שאמת המים (ה) עשויין להיות שם עולמית אבל זו הכובס פעמים שמשתנה לאומנות אחרת: **דקוו וקיימי.** וליחלוחן קשה יותר משל מים חיים: **תיפוק ליה משום מחרישה.** שהרי חרשו תחילה ואפי' לא זרע (ו) ליה תנא לי' מרחיקין: **במפולת יד.** שזורעו בלא מרישה נופל במרה ואינו מעמיק כעומק המחרישה: **ותיפוק ליה משום זרעים.** שבתם חורשין קופן לזרוע והא קתני זרעים: **בחורש לאילנות.** שיש שם אילנות מימים רבים ובא לחרוש תחתיהם להשביחן: **ותיפוק ליה משום מיא.** שצריך להשקותן תמיד וכיון דאי אפשר לזרעים בלא מים למה ליה למתניניהו הא תנא ליה היזק דליחלות אצל כותל:

לגלדין

ה"ג ר"ח **בא** בידים אין לא בא בידים לא. אלמא או סד בסיד תנן דלוקא בא בידים בעי הרחקה וסיד ומשני הוא הדין לא בא ובא בידים איצטריך ליה כו' ויש ספרים דלא גרסי האי דיוקא אלא משני בא בידים שאני ודקאמרי לה מאי קאמרי כו' ואין נראה דהיכי בעי למיפשט וסד בסיד תנן הא איכא למיבעי ההיא דרבי יהודה גופיה אי תרוייהו בעי אי נמי כיון דהשתא סבר דאין חילוק בין בא בידים ללא בא:

משום דמשתכי. פי' הקונטרס (ז) דמשברין הקדירה אין דרך להטמין בהן ואם תאמר אכתי תיקשי וכי דרך להטמין בגיזי צמר כדפריך לעיל וי"ל דלעיל הוה בעי למימר דאין דרך להטמין בסלעים לפי שההבל יוצא מבין הסלעים ואינו מתקיים ואעפ"כ לפעמים טומנין בהן להכי פריך שפיר מגיזי צמר דתני לה משום דלפעמים טומנין בהן אבל הכא קאמר דאין דרך להטמין כלל בהן לפי שמשברין הקדירה והואיל ומילתא דלא שכיחא היא כלל לא חש למיתנייה ועוד יש לפרש דכיון דלא שכיחא היא כלל שרי להטמין בהן דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו בהו רבנן וכן מנהג שלנו שאנו נוהגין להטמין בסלעים שהאש יוצא מהן שקורין קיילו"ש אבל מ"מ קשיא מה שהקשה בקונטר' דבכל מקום הוי שיתוך לשון חלודה כמו בהלו מציאות (ב"מ דף כו.) דשתיך טפי ובפ' הבונה (שבת דף קג:) דכיון דמשתכי לא עבדי הכי ובפרק קמא דתענית (דף ח.) אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת ומפרש ר"ת בענין אחר דמשתכי דהבל שלהן מקלקל המאכל ולר"י נראה כפירוש רבינו חננאל דמה שאמר להרחיקם משום דמשתכי שמלקין את הארץ וממלחלחים אותה ומעלין עפר תיחוח כדאמרינן לקמן גבי זרעים ולא משום הבל דאין מוסיפין שום הבל וטומנין בהן ואפילו לפי הספרים דגרסי סלעים היינו טעמא דלא קתני להו התם יש לפרש דהכי קאמר דלהכי לא קתני להו התם משום דטעמא דהכא שצריך להרחיקם לא משום הבל אלא משום דמשתכי וה"ר מרדכי הביא ראיה מירושלמי דגרסי' (ז) התם איתמר (ח) שהסלעים מרתיחין והכא איתמר שאין הסלעים מרתיחין א"ר יוסי כאן וכאן אין הסלעים מרתיחין אלא מפני שעושים עפר תיחוח ומלקין ארעית הכותל:

דמחממי חיים. והא דאמר בפ' כירה (שבת דף לח: ושם ד"ה ולא) בילה אין טומנין אותה לא בחול ולא באבק דרכים התם בחול שהוחם (ט) מחמת השמש דומיא דאבק דרכים:

(סיין לע"ב) **המבריך** את הגפן. פירוש גפן יחידי שהוא מושרש בארץ וכופף את הגפן באמצעיתו ומכסהו בקרקע ונשרש שם וקאמר מותר לזרוע את הגלדין דאף על גב שאינו רחוק שלשה טפחים ויונק עם הגפן מתחת הקרקע כיון דמעל הקרקע ליכא עירבובי' שרי כדמוכח בעירובין (דף לג.) ובמסכת כלאים (פ"ד) דזה סומך לגדר מכאן וזה מכאן וא"ת והיכי דמי שזורע לגלדין אי כשהרחיק ג' טפחים מן הגלדין אפילו על גביו נמי ואי בלא הרחיק מן הגלדין נמי לא ואומר ר"י דמיירי כשזורע הגלדין ברחוק ג' (י) טפחים מגפן היוצא מן הקרקע מכל צד דליכא ערבוביא למעלה מן הקרקע ומכל מקום אסור לזרוע על גביו מפני שהשרשין נכנסין בתוך הגפן והוי כמרכיב זרעים באילן דאסור ואם תאמר ומאי איריא דנקט גפן אפי' שאר אילן נמי אסור ואומר ר"י דשאר אילנות שהן קשין מותר לזרוע על גביו כנגד השורש דלא חיישינן שיכנס שורש הזרע בתוך האילן שהוא קשה אבל גפן שהוא רך חיישינן והאי (כ)(פירוקא) מצא ר"י בירושלמי בגמרא דהך משנה:

מסורת הש"ס

א) לעיל יז: ע"ש [תוספתא פ"א], ב) שבת מז:, ג) שם מח., ד) יבמות לא: וש"נ, ה) [שבת עג: וש"נ], ו) מהרש"א התם הכא, ז) מהרש"א והתם, ח) פ"י פירקא.

תורה אור השלם

1 יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה: איוב לו לג

2 והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים: דברים יא יא

גליון הש"ס

גמ' ואיבא דרמי להו מירמי. כעין זה סוכה [נח ע"א] לב ע"א וש"נ:

הגהות הב"ח

(א) גמ' רישא היזקא דמתונתא כצ"ל יקן כסמוך: (ב) שם ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים: (ג) שם וליתני חדא מינייהו באידך ולימא יגיד עליו ריעו אלא אמר רבא: (ד) רש"י ד"ה והתנא ר' אושעיא וכו' שלו וקתני חול גבייהו: (ה) ד"ה נברכת וכו' שאמת המים עשויה להיות: (ו) ד"ה תיפוק וכו' לא זרע תנא כצ"ל ותיבת ליה נמחק: (ז) תוס' ד"ה משום וכו' הקונטרס כאן דמשברין את הקדירה ואין: (ח) בא"ד איתמר מפני שהסלעים: (ט) ד"ה דמחממי וכו' שהוחם מחום השמש: (י) ד"ה המבריך וכו' ברחוק ג'. נ"ב ע"י בפי' הר"ש תם' כלאים פ"ז:

רבינו גרשום

פיסקא לא שנו דבג' טפחים סגי אלא מן המחמצן. אותו מקום ששורין בה בגדי כביסה עם צואת כלבים להכי קרי ליה מחמצן דכי היכי דמניחין את העיסה עד שתתחמץ דלא נגעי בה כך מניחין אלו בגדים דלא נגעו בהו עד שישורו יפה ולהכי סגי ברחוק ג' טפחים דלא אולי טפי ולא מנתזו מן הכותל: אבל מן הנדיין. מקום שמכבסין הבגדים עצמן בתוך המים וטכין אותם ומנתזין על הכתלים משו"ה צריך להרחיק ד' אמות: איבעיא להו וסד בסיד תנן. דמשמע לבר מג' טפחים כלומר דתרוייהו צריך למיעבד להרחיק ג' טפחים ולסייד שוב החפירה בסיד או דלמא או סד בסיד תנן דמשמע או ג' טפחים (א) אמר ליה פשיטא דאו סד בסיד תנן דא"כ דסייד דוסד בסיד תנן הא בבא אחריתי דקתני מרחיקין את הגפת (ג) (כלומר) סד בסיד אי אתרוייהו בבי דסד בסיד ליערבינהו להנהו תרי בבי בחדא לא יחפור אדם כו' ומרחיקין את הגפת כו' וליתנינהו בתרוייהו חד וסד בסיד דמשמע אכולהו ותרי זמני וסד בסיד ל"ל דילמא לעולם אימא לך דתרוייהו וסד בסיד נינהו והאי דלא עירב להו משום דתרוייהו צריכי דלא דמי היזקא דרישא להזיקא דסיפא דהיזק דרישא משום מתונא מחמת לחלוח מים דשיח ובורות. והאי היזקא דסיפא דהבלא הוא דגפת וזבל ומלח כולהו מסקי הבלא נינהו וקשי טפי ומשו"ה צריך למיתנינהו תרוייהו דמחדא לא נפקא אידך ומיהא לא תפשוט. ת"ש זה מרחיק ג' טפחים מכאן כשיעור כותל בורו וסד בסיד הבור וכן נמי אידך וטעמא מאי בעי להרחיק ג' טפחים כל חד וחד ולסוד משום דבא בידים דארעא רפיא היא. אבל לאו בא בידים דהוה צונמא חזקה לעולם לא צריך לסוד בסיד אם ירחיק ג' טפחים אלמא תפשוט מהכא דאו סד בסיד תנן לא לעולם מהא לא תפשוט ה"ה דאפי' לא בא בידים בעי ג' טפחים וסד בסיד ובא בידים איצטריכא ליה כו'. דרווחא טפי מג' טפחים ולסוד בסיד קמ"ל דלא: מ"ש גבי מתני' דקתני סלעים משום הבלא ומ"ש גבי הטמנה דמשום הבלא נמי הוא וקתני חול ולא סלעים: וא"ל אביי וכי דרכן של בני אדם להטמין בלשונות של ארגמן ואפ"ה קתני להו סלעים נמי אע"ג דאין דרכן להטמין ליתנייהו: גיזי צמר והוא צמר הגדל מן הבהמה כמו שהוא. ציפי צמר והוא צמר סרוק ומלובן לצורך צביעה. וי"א ציפי צמר כריכות צמר

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ט מהלכות שכנים הל' א סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף י:

י ב מיי' שם הלכה ה ועי' פי' כמ"מ טוש"ע שם סעיף יא:

יא ג מיי' שם הל' א טוש"ע שם סעיף י:

יב ד מיי' פ"ד מהל' שבת הל' א סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רנז סעיף ג:

יג ה מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' רנט סעיף א:

מוסף רש"י

סלע הבא בידים. קרקע רך מתפתת מאליו (לעיל יז:). במה טומנין. הבא לסלק קדירה מעל גבי כירה ולטומנה בדבר אחר, ואמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל, מי הוא המוסיף ואסור (שבת מז:). בגיזי צמר. כמות שנגזזו (שם מח.). ובציפי צמר. לאחר שנפצוה וסטרוה כמין מתלגות מפשיטין (שם). ובלשונות של ארגמן. לאחר שנגזע וסורקין אותן כעין לשונות ארוכין לטוותן (שם).

רבינו גרשום (המשך)

גדול כדרך שמביאין הסוחרין ממדינתן. ולשונות של ארגמן צמר שאינו טווי שצובעין בארגמן כדי לנפות ורוב צביעתו היה ארגמן. ובמוכין צמר שמפרקין מן הבגדים לאחר שמכבסין אותן: יגיד עליו רעו. יוכיח עליו כלומר תנא הכי במתני' [סלעים] דמסקא הבלא וה"ה לחול דמסיק הבלא טפי תנא התם גבי שבת חול דאין טומנין משום דקא מבשל בשבת ה"ה לסלעים דמבשלין טפי. ואי יגיד עליו רעו דמשמע תרוייהו ליתנינהו תרוייהו סלעים וחול גבי בור או בתרא מתני' ודיניהן שוין אע"ג דלא כתיבי באידך אלא בחדי מינייהו ודאי אמרי' יגיד עליו [רעו] ויוכיח על משנה זו דה"ה לתרוייהו אלא לאו ש"מ מדלא קתני לה הכי דלא אמרי' תני סלע וה"ה לחול תנא התם חול וה"ה לסלע ואכתי הדר קושין לדוכתא: דמשתבר לה לקדרה. שמשתברין בסלעים הקדרה ולהכי לא תנא אין טומנין בסלעין דלא אתי לאטמוני בגוייהו. וחול אמאי לא תנא הכא גבי כותל משום דזהו מנהג חול דמחמם חמים. כלומר אם מניחין אותם במקום שמתחמם מחמת דבר אחר או מחמת חמה או מחמת אור הבירה מתחמם ומוסיף הבלא להכי אין טומנין שמתחמם מחמת כן: אבל מקרידי קריר. כשהוא מונח במקום קור בגומא מתקרר יותר ולא מזיק כלל לכותל להכי לא תנא ליה והא קתני ר' הושעיא בתוספתא דידיה הני דמתני' וקתני חול. דתני בהדי הני דרישא דמזקי משום מתונתא לחלות. ולא קתני לה בהדי הנך דסיפא דגפת וזבל דהנהו משום הבלא. ומקשי' מי לא תנן אמת המים וקתני נברכת הכובסין אע"ג דלא צריך הכא נמי ליתני חול ומשני אמת המים ונברכת הכובסין תרוייהו צריכי דאי תנא אמת המים דמרחיקין ג' טפחים הוה אמינא משום דקביעי כל הימים מרחיקין דמקלקל לכותל אבל נברכת הכובסין דלא קביעי דמים מכונסין נינהו אימא אין מרחיקין: דקוו וקיימי ומחלידין בקרקע ואתיין עד היסוד משו"ה מרחיקין אבל אמת המים דלא קוו וקיימי דדרך הליכתן קא אזלי ואין מחלידין אימא דלא צריך לרחוקי קמ"ל דודאי צריך: **פיסקא** מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה. משום דנכנסים שרשים של זרעים בכותל כדאמ' לקמן ומפרש' לי'. הואיל דתני מחרישה למה לי למיתני זרעים פשיטא דאין זרעים באים אלא ע"י מחרישה ומשני דאפי' בלא מחרישה מצי לזרוע במפולת יד דא"צ מחרישה בזורעים משום כשזורעין בשוורים תולין שם שק מלא תבואה ומנקבין השק נקבים נקבים כשזורעין בכמה מקומות נופלת התבואה יותר ממקום אחד ולאחר כן חורשין כדי לכסות את התבואה ולהשוות את התבואה בשדה. אבל כשזורעין ביד משוה התבואה בשדה וא"צ מחרישה משו"ה איצטריך למתני במתני' זרעים ומחרישה (ג) דמזרעים לא מפקינן מחרישה ומקשה ומחרישה מ"מ איצטריך

א) [ג' טפחים או סד בסיד]. ב) [מרחיקין את הגפת וכו' וסד בסיד ואי בתרוייהו בבי קשה דוסד בסיד וכו']. ג) [נ"ל דזורעים לא מפקינן ממחרישה ומקשה מחרישה מ"מ וכו'].